



Kamienie milowe średniowiecznej architektury sakralnej Cz. 2.

- [Kamienie milowe średniowiecznej architektury sakralnej Cz. 2.](#)



Kamienie milowe średniowiecznej architektury sakralnej Cz. 2.

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Ważne daty

313 – zgoda Konstantyna Wielkiego na wyznawanie chrześcijaństwa

330 – przeniesienie stolicy Cesarstwa Rzymskiego do Konstantynopola

476 – upadek cesarstwa rzymskiego na Zachodzie, uznawany za początek średniowiecza

966 – Chrzest Polski, tradycyjna nazwa przyjęcia chrztu przez Mieszka I, uznany za początek średniowiecza w Polsce

1492 – rok odkrycia Ameryki, data jednego z wydarzeń uznawanych za koniec średniowiecza

1450 – rok wynalezienia druku przez Gutenberga, data jednego z wydarzeń uznawanych za koniec średniowiecza

1453 – upadek Cesarstwa Bizantyjskiego i Konstantynopola, data jednego z wydarzeń uznawanych za koniec średniowiecza

XIII - XV w. – w Europie rozwija się architektura gotycka

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Opanowanie zagadnień z zakresu języka i funkcji plastyki; podejmowanie działań twórczych, w których wykorzystane są wiadomości dotyczące formy i struktury dzieła. Uczeń:

1) wykazuje się znajomością dziedzin sztuk plastycznych: malarstwa, rzeźby, grafiki, architektury (łącznie z architekturą wnętrz), rysunku, scenografii, sztuki użytkowej dawnej i współczesnej (w tym rzemiosła artystycznego); rozumie funkcje tych dziedzin i charakteryzuje ich język; rozróżnia sposoby i style wypowiedzi w obrębie dyscyplin; zna współczesne formy wypowiedzi artystycznej, wyłamujące się tradycyjnym klasyfikacjom, jak: happening, performance, asamblaż; sztuka nowych mediów;

5) charakteryzuje pozostałe środki wyrazu artystycznego, takie jak: linia, plama, faktura; wykorzystuje wskazane środki w działaniach plastycznych (kompozycjach z wyobraźni i transpozycji natury);

6) rozróżnia gatunki i tematykę dzieł w sztukach plastycznych (portret, autoportret, pejzaż, martwa natura, sceny: rodzajowa, religijna, mitologiczna, historyczna i batalistyczna); niektóre z tych gatunków odnajduje w grafice i w rzeźbie; w rysunku rozpoznaje studium z natury, karykaturę, komiks, rozumie, czym jest w sztuce abstrakcja i fantastyka; podejmuje działania z wyobraźni i z natury w zakresie utrwalania i świadomości gatunków i tematów w sztuce, stosuje w tym zakresie różnorodne formy wypowiedzi (szkice rysunkowe, fotografie zaaranżowanych scen i motywów, fotomontaż).

II. Doskonalenie umiejętności plastycznych – ekspresja twórcza przejawiająca się w działaniach indywidualnych i zespołowych. Uczeń:

1) w zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem; w wyższych klasach podejmuje również próby rysunkowego studium z natury;

2) wyraża w pracach plastycznych uczucia i emocje wobec rzeczywistości, a także płynące z inspiracji muzycznych czy literackich (impresja i ekspresja); rysuje, maluje, ilustruje zjawiska i wydarzenia realne i wyobrażone (także w korelacji z innymi przedmiotami);

6) stosuje różnorodne techniki plastyczne (proste techniki graficzne, rzeźbiarskie, malarskie, elementy obrazowania cyfrowego fotograficznego i z wykorzystaniem wybranych graficznych programów komputerowych);

III. Opanowanie podstawowych wiadomości z zakresu kultury plastycznej, jej narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego. Uczeń:

- 1) zna dziedzictwo kulturowe najbliższego otoczenia, wymienia zabytki i dzieła architektury (historycznej i współczesnej);
- 4) wymienia, rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze obiekty kultury wizualnej w Polsce, wskazuje ich twórców;
- 5) rozpoznaje wybrane, najbardziej istotne dzieła z dorobku innych narodów;
- 6) rozumie i charakteryzuje na wybranych przykładach z różnych dziedzin pojęcie stylu w sztuce.

Nauczysz się

definiować gotyk i jego architekturę;

stosować ze zrozumieniem podstawowe terminy związane ze średniowieczną gotycką architekturą sakralną;

analizować przykłady architektury gotyckiej w oparciu o detale architektoniczne.

Gotyk

Z tłem historycznym epoki średniowiecza oraz charakterystyką architektury romańskiej możesz zapoznać się w E-materiale *Kamienie milowe średniowiecznej architektury sakralnej*.

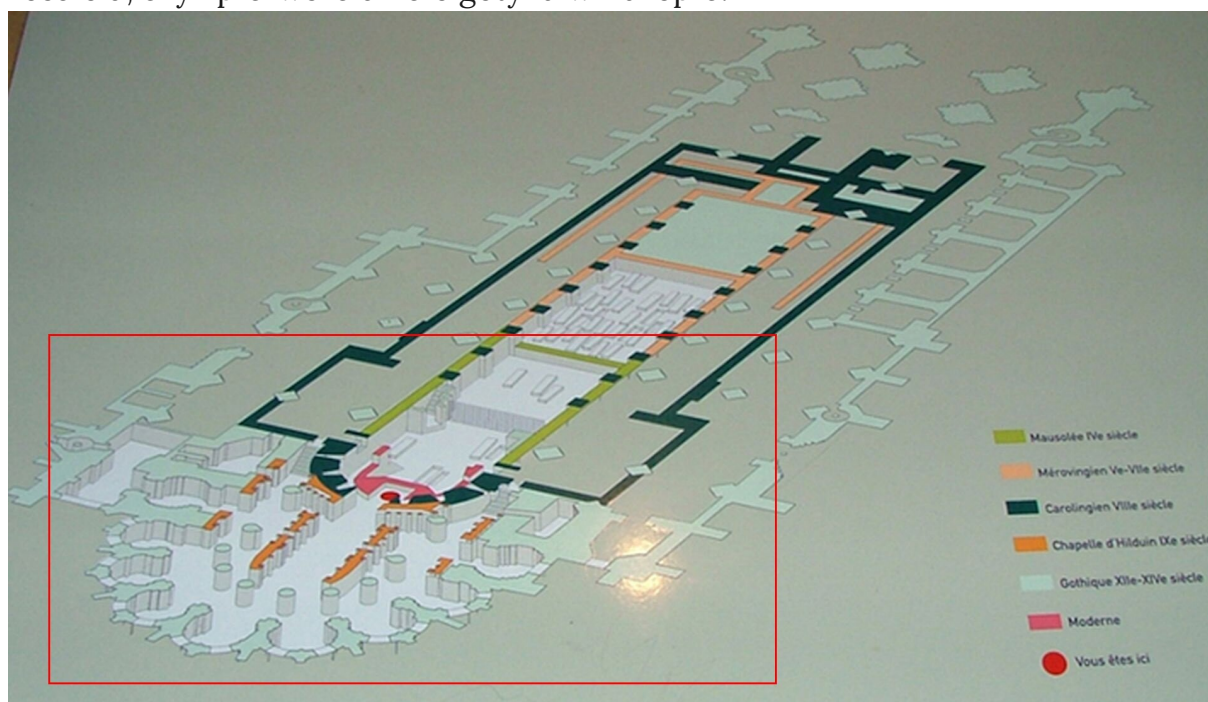
Architektura gotycka to ostatni styl budownictwa europejskiego w średniowieczu. Nazwę tę rozpowszechnili Włosi w połowie XV w., którzy przymiotnik *gotycki* używali w znaczeniu *typowym dla Gotów*, a więc barbarzyński, prymitywny.

Rozwój gotyku przypada na czas dojrzałego i późnego średniowiecza – trwa od XIII do XV wieku. Styl gotycki wywodzi się z Francji, gdzie ukształtował się już w połowie XII w. Jedną z pierwszych budowli gotyckich był kościół Saint-Denis pod Paryżem. Inicjatorem przebudowy był słynny opat Suger (Sugeriusz) – francuski kronikarz i historyk.

Sugeriusz urodził się w 1081 r., zmarł w 1151 roku. Był wybitną postacią swoich czasów pełniącą funkcję historyka, kronikarza, opata i doradcy króla Francji. Podczas II wyprawy krzyżowej, pod nieobecność władcy, władał Francją. Opat Sugeriusz uznawany jest za ojca architektury sakralnej. To z jego inicjatywy rozpoczęto budowę **bazyliki** św. Dionizego w St. Denis, która później, przez setki lat była miejscem koronacji i pochówków królów Francji. Opat Sugeriusz rozpoczął budowę prezbiterium w stylu gotyckim i stosował elementy podpatrzone w innych obiektach sakralnych. Podpatrywał m.in. w kościele św. Ambrożego

w Mediolanie oraz w katedrze w Durham w Anglii. Plan kościoła natomiast, wykreślił na podstawie obserwacji innych obiektów wzorując się m.in. na kościołach we francuskim Caen. Kiedy podczas prac budowlanych rozpętała się burza, opat Sugeriusz wyszedł przed nieukończoną budowlę relikwiami św. Dionizego i modlił się o jej przetrwanie. Budowla przetrwała a konsekracja odbyła się 11 czerwca 1144 roku i ta data uważana jest za początek architektury gotyckiej w Europie.

Na ilustracji znajduje się plan kościoła w St. Denis. Czerwoną linią zaznaczono gotycki chór tego kościoła, czyli pierwsze dzieło gotyku w Europie.

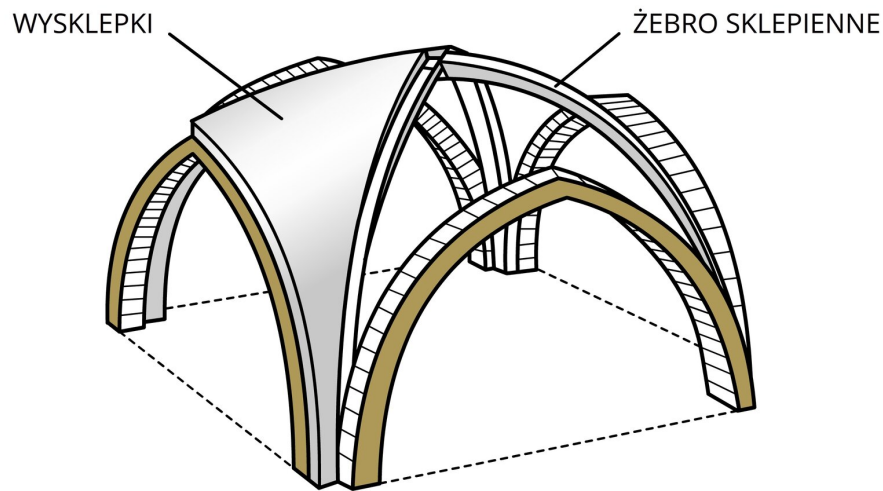


Plan kościoła w St. Denis, pagesperso-orange.fr, CC BY 3.0

Charakterystyczne cechy stylu gotyckiego:

- obiekty duże, strzeliste i wysokie;
- duże, wysokie, smukłe okna zdobione witrażami oraz rozety, przez co wnętrza obiektów są lepiej oświetlone;
- często stosowany trzydrzwiowy, wysunięty przed fasadę, ostrołukowo zakończony [portal](#);
- szkieletowy system konstrukcji budowli - oparty na [przyporach](#), a wewnątrz budowli - filary i żebra oraz [sklepienia krzyżowo-żebrowe](#) i ich odmiany: wachlarzowe, siateczkowe, gwieździste, kryształowe i palmowe.

SKLEPIENIE KRZYŻOWO-ŻEBROWE



Sklepienie krzyżowo-żebrowe, online-skills, CC BY 3.0

Nad portalem wejściowym gotyckich kościołów często umieszczano duże, okrągłe okno nazywane [rozetą](#). Mogło być wypełnione witrażami i [maswerkiem](#).

Przyjrzyj się rozecie na poniższej fotografii. Kiedy na nią klikniesz zobaczysz zdjęcie frontu znanej budowli a nad nim dużą rozetę.

P-094-OK1

Rozeta oraz katedra Notre-Dame w Paryżu, online-skills, CC BY 3.0

Wybrane przykłady budowli gotyckich

Architektura gotycka stopniowo obejmowała swoim zasięgiem całą ówczesną Europę Łacińską (czyli obszar dominacji języka łacińskiego jako języka międzynarodowego). W XVI w. sięgnęła aż do odległego estońskiego Tallina. Dziś styl gotycki najbardziej kojarzy się ze wspaniałymi budowlami o przeznaczeniu głównie sakralnym. Należy jednak pamiętać, że w stylu tym powstawały także inne obiekty architektoniczne m.in. – zamki rycerskie i zakonne, ratusze, hale targowe, domy mieszkalne, a nawet mosty. Przyjrzyj się niżej zamieszczonym ilustracjom przedstawiającym świeckie budowle epoki gotyku i zastanów się jakie mogły pełnić funkcje. Po kliknięciu w punkt na ilustracji wyświetlą się dodatkowe informacje.



1

Brama Holsztyńska w Lubece – brama miejska stanowiąca część średniowiecznych fortyfikacji miasta.

Brama Holsztyńska, Lubeka, Niemcy, die-luebecker-museen.de, CC BY 3.0



1

Stary Ratusz we Wrocławiu – od czasów powstania w XIII w., do początku XIX wieku budynek przeznaczony na zgromadzenia mieszczan; obecnie to budynek Muzeum Sztuki Mieszczańskiej, oddziału Muzeum Miejskiego Wrocławia.

Źródłem wiedzy w średniowieczu była [scholastyka](#). Uświadamiała ona ówczesnym myślicielom, że droga do poznania Boga jest trudna i wymaga wielkiego wysiłku umysłowego. Trud zgłębiania tajemnic wiary symbolizowały kamienne labirynty układane w katedrach. Umożliwiały one człowiekowi średniowiecza odbycie na kolanach wędrówki rozumianej jako pielgrzymki do Ziemi Świętej, odprowadzanej najczęściej w akcie pokuty za grzechy. Jednym z najbardziej znanych labiryntów jest labirynt znajdujący się w gotyckiej katedrze w Chartres.



Labirynt z Katedry w Chartres, wordpress.com, CC BY 3.0

Katedry Notre Dame

Katedra Notre Dame w Chartres (Notre Dame znaczy Nasza Pani, a zatem tytuł odnosi się do Najświętszej Maryi Panny) to jeden z najwcześniej zbudowanych kościołów gotyckich w Europie i najsłynniejsza ówczesna katedra maryjna, w której przechowywano relikwię zwaną sancta camisia, czyli szatę, którą miała na sobie Matka Boska, rodząc Jezusa. Budowla powstała w latach 1194-1260 na miejscu drewnianego kościoła. Z uwagi na fakt, iż w trakcie budowy zmieniali się architekci, zmieniały się też plany niektórych budowli. Klasycznym tego przykładem są różniące się kształtem i zdobieniami dwie wieże fasady budowli-Katedry Notre Dame w Chartres. Jedna powstała w XIII w., natomiast druga, wzniesiona została znacznie później, bo w XVI w. Wnętrze świątyni wypełnia wiele rzeźb, a okna przeszklone są dziesiątkami wielobarwnych witraży.



1



Katedra w Chartres, 1220, Francja, online-skills, CC BY 3.0

Polecenie 1

Na przykładzie katedry w Chartres wpisz w poniższe pole przynajmniej trzy najważniejsze cechy architektury gotyckiej.

Katedrę w Notre Dame w Paryżu zbudowano w latach 1163-1345 na jednej z wysp leżących na Sekwanie. Budowlę stanowi pięcionawowa **bazylika**, z krótkim **transeptem**, długim **prezbiterium**, otoczonym obejściem zwanym **ambitem**. Budowla ta stanowiła wzorzec dla innych katedr wznoszonych w północno-wschodniej części Francji.

Ćwiczenie 1

Pamiętając o typowych cechach stylu gotyku wskaż jaki element jego architektury nie występuje w katedrze Notre Dame w Paryżu.



Katedra Notre Dame w Chartres



Katedra Notre Dame w Paryżu



rozety



strzeliste zakończenie wież



trzy portale

Zapoznaj się ze zdjęciem Katedry Notre Dame w Paryżu z innej perspektywy, z mostu na Sekwanie. Widok katedry od strony [absydy](#) pokazuje, że budowla posiada tylko jedną małą wieżyczkę, zwaną sygnaturką, umieszczoną nad skrzyżowaniem naw.

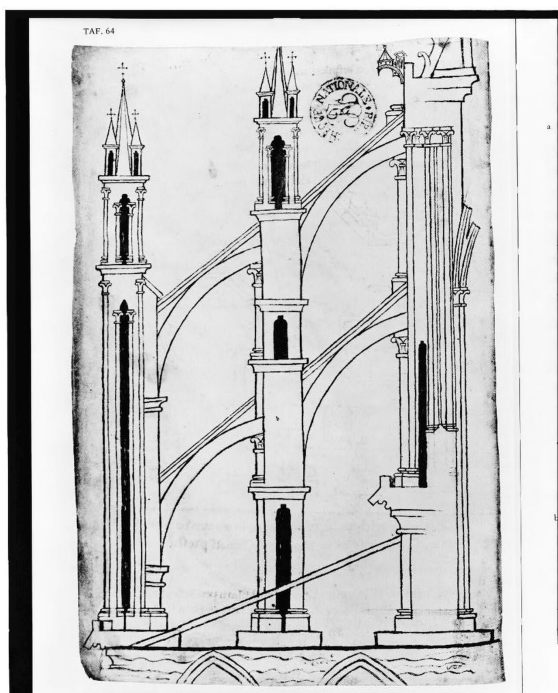
Polecenie 2

Przy użyciu narzędzi do edycji grafiki online zaprojektuj własne zwieńczenia wież, zwane hełmami.

Źródło: ViliusL, GNU GENERAL PUBLIC LICENSE Version 3, 29 June 2007 Copyright (C) 2007 Free Software Foundation, Inc. <<http://fsf.org/>> Everyone is permitted to copy and distribute verbatim copies of this license document, but changing it is not allowed..

Schemat gotyckiej budowli sakralnej

W okresie gotyku budowano obiekty sakralne najczęściej na planie trójnawowej bazyliki. Zastosowanie łuków przyporowych, ostrych łuków i sklepień krzyżowo-żebrowych pozwoliło prawie całkowicie na wyeliminowanie ścian, które zastępowane były przez okna wypełnione witrażami.



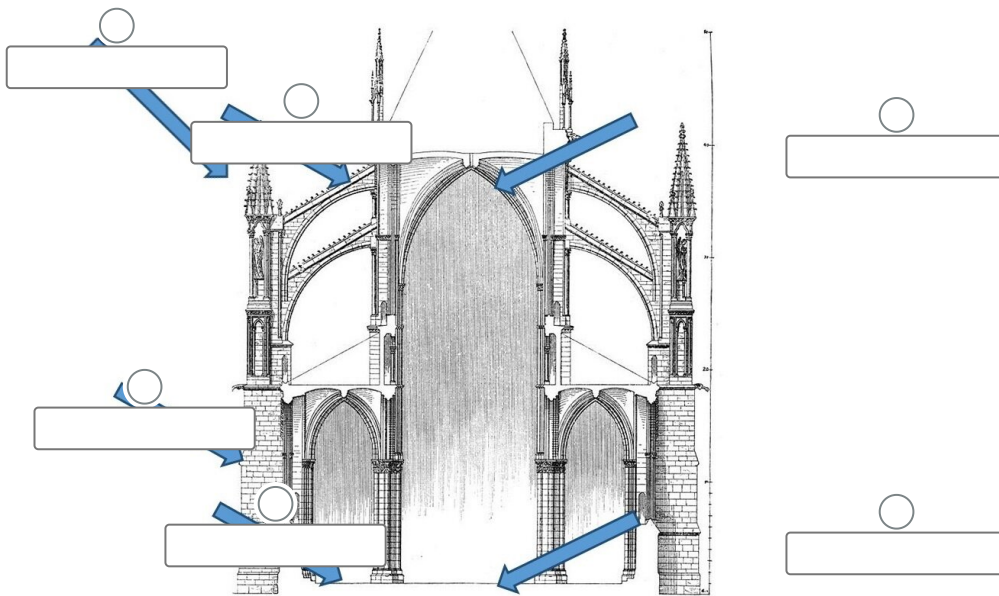
Villard de Honnecourt, przekrój katedry gotyckiej, rok i miejsce nieznane, cdn.loc.gov, CC BY 3.0

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się w słowniczku z poniższymi pojęciami:

nawa, przypora, pinakiel, łuk przyporowy, sklepienie krzyżowo-żebrowe.

Przyporządkuj kafle umieszczone obok ilustracji do właściwego elementu architektonicznego kościoła gotyckiego. Obok schematu budowli umieszczone są kafle z nazwami, które należy przeciągnąć w odpowiednie miejsce na ilustracji. Niebieska strzałka wskazuje dokładne położenie danego elementu.



przypora

sklepienie krzyżowo-żebrowe

nawa boczna

łuk przyporowy

nawa główna

pinakiel

Ćwiczenie 3

Dopasuj nazwy poszczególnych elementów architektonicznych do ich definicji.

sygnaturka

ozdobione rzeźbami wejście do kościoła

portal

Okrągłe okno w ścianie wypełnione maswerkami i witrażem, służące do oświetlenia nawy głównej kościoła, i które zdobiło fasadę, było symbolem Najświętszej Marii Panny

pinakiel

tekst nawa poprzeczna kościoła, wznoszona bezpośrednio przed prezbiterium kościoła

wimperga

trójkątne zwieńczenie portalu, które wypełniano w gotyku rzeźbami, np. sceną Koronacji Maryi

absyda

półkoliste lub wieloboczne pomieszczenie w kościele zamykające prezbiterium, nawę lub ramiona transeptu

rozeta

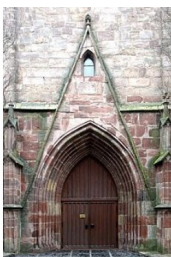
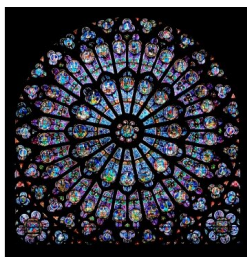
dekoracja w formie wieżyczki, zwieńczenie skarpy, naroża wieży, wimpergi, szczytu. Pełnił także funkcję dociążającą przypory

transept

wieżyczka na skrzyżowaniu nawy głównej i poprzecznej

Ćwiczenie 4

Dopasuj nazwy poszczególnych elementów architektonicznych do ilustracji.



--	--	--	--	--	--

portal

absyda

pinakiel

rozeta

sygnaturka

wimperga

Ćwiczenie 5

Z poniższej galerii budowli wybierz te, które zbudowane zostały w stylu gotyckim.

☐☐☐☐☐☐☐



Ćwiczenie 6

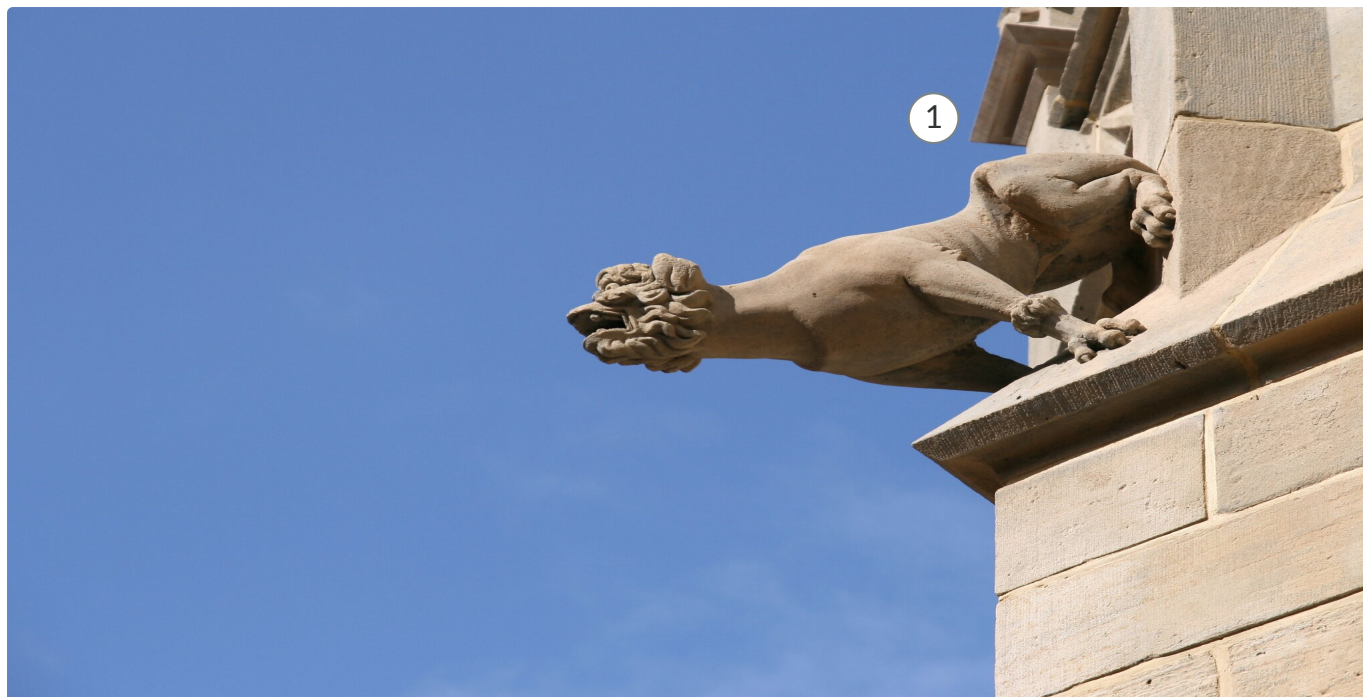
Jak nazywają się ozdobne kamienne stwory, wystające poza lico muru, z których woda deszczowa ma swobodny odpływ?



☐ chimery

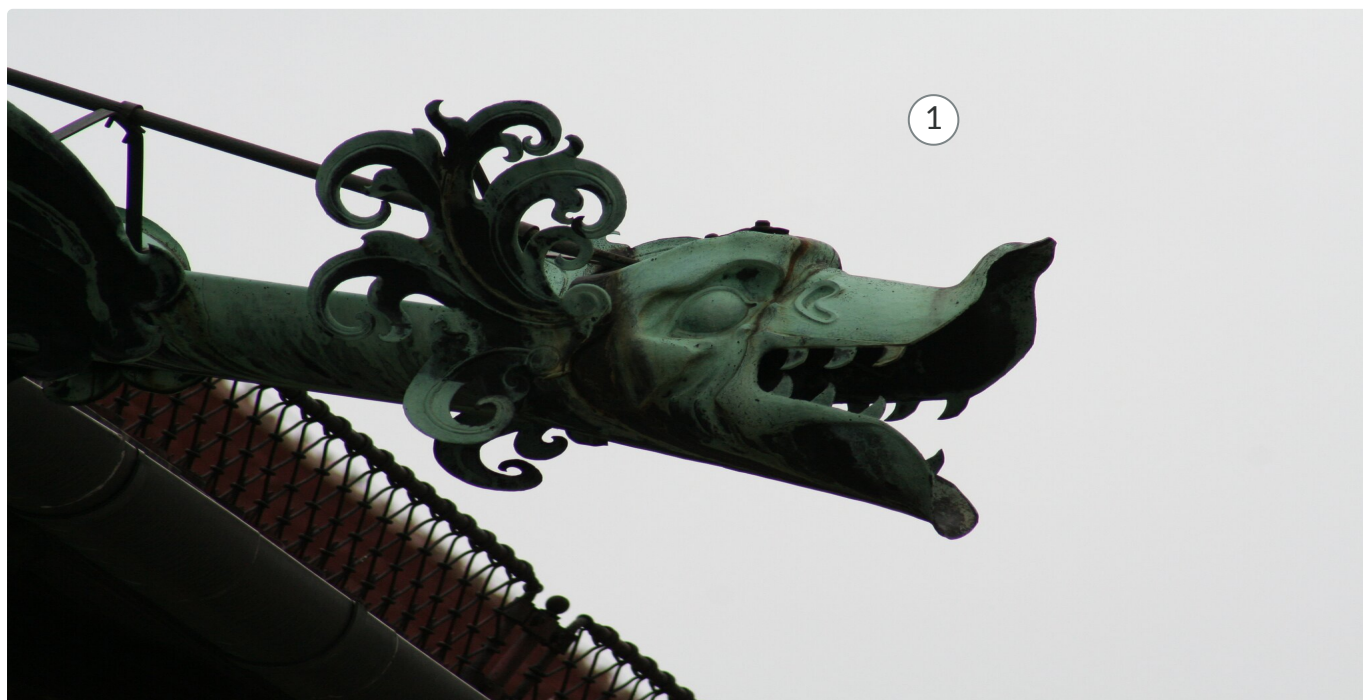
☐ sfinksy

☐ gargulce



1

Kamienny gargulec na wieży kościoła NMP w Katowicach.

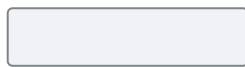


1

Błazany gargulec na Zamku Królewskim na Wawelu w Krakowie.

Ćwiczenie 7

Uzupełnij zdanie.



to ażurowy, geometryczny wzór architektoniczny zrobiony z cegieł lub kamienia.

Słownik pojęć

Absyda

(inaczej: apsyda) – składowa bryła kościoła zaczerpnięta z architektury rzymskiej, miejsce ustawienia ołtarza. Otwarte do wnętrza świątyni pomieszczenie zbudowane na planie półkola, półelipsy lub wieloboku. Zdobione często malowidłami lub mozaikami.

Ambit

w prezbiterium kościoła obejście umożliwiające wiernym przejście wokół ołtarza głównego lub dojście do przylegających do niego kaplic bocznych, zwanych promienistymi (otaczającymi prezbiterium).

Bazylika

w architekturze starożytnej budowla urzędowa lub hala handlowo-sądowa. Wewnątrz podzielona kolumnadami na trzy lub pięć naw. W architekturze chrześcijańskiej kościół wzorowany na budowlach antycznych, wznoszony najczęściej na planie prostokąta, z nawą poprzeczną zwaną narteksem i nawami zakończonymi absydami. Nawa główna jest wyższa i szersza od naw bocznych. Jest to główna cecha odróżniająca bazylikę od innych budowli, np. halowych.

Fiala

element architektoniczny charakterystyczny dla architektury gotyckiej w postaci wysmukłej kamiennej wieżyczki, zwykle o czworobocznym członie zdobionym na krawędziach motywem tzw. czołganki.

Łuk przyporowy

zwany też łękiem, element architektoniczny łączący ścianę korpusu kościoła z przyporą. Jego zadaniem jest przerzucenie ponad nawami bocznymi ciężaru sklepienia nawy głównej na przypory lub filary przyporowe.

Maswerk

ażurowy, geometryczny wzór architektoniczny zrobiony z cegieł lub kamienia.

Nawa

może być główna lub boczna, to część kościoła pomiędzy prezbiterium a kruchtą (przedsionkiem kościoła), przeznaczona dla wiernych. Kościoły w zależności od liczby naw mogą być od jedno- do siedmionawowych. Nawa główna jest zazwyczaj szersza od bocznych. Nawy wewnątrz kościoła wydziela się kolumnami, słupami lub filarami.

Pinakiel

patrz fiala.

Portal

ozdobne obramienie wejścia do budynku sakralnego lub świeckiego. Dekoracje tworzą rzeźby i elementy architektoniczne. W portalu mieści się m.in. tympanon zdobiony rzeźbą figuralną (np. sceną Sądu Ostatecznego).

Prezbiterium

inaczej chór, chór mniejszy; przeznaczona dla duchowieństwa część kościoła przylegająca do nawy głównej zazwyczaj od strony wschodniej, wydzielona podwyższeniem, często balustradą z tralkami i łukiem tęczowym. Prezbiterium zamknięte jest ścianą prostą, półkolistą lub wieloboczną albo absydą.

Przypora

inaczej skarpa, element konstrukcyjny systemu przyporowego kościoła gotyckiego, w formie prostego lub uskokowego filara przyściennego, którego zadaniem jest wzmocnienie ściany lub przeniesienie ciężaru sklepienia na fundament.

Rozeta

w architekturze średniowiecznej duże, najczęściej okrągłe okno umieszczane w polu ściany zachodniej kościoła, nad portalem wejściowym. Wypełniona zazwyczaj maswerkiem i witrażami. Miała za zadanie doświetlić nawę główną.

Scholastyka

początkowo termin określający ogólnie naukę uprawianą na średniowiecznych uniwersytetach Europy, później określenie metody uprawiania filozofii i teologii.

Sklepienie krzyżowo-żebrowe

sklepienie gotyckie, o przekroju ostrołukowym, powstałe ze sklepienia kolebkowo-krzyżowego. Na miejscu przecięcia się kolebek umieszczano kamienne lub ceglane żebra spływające w narożniki pomieszczenia i dalej na tzw. służki.

Sygnaturka

wieżyczka na skrzyżowaniu nawy głównej i poprzecznej.

Transept

nawa poprzeczna względem nawy głównej, wznoszona pomiędzy prezbiterium a nawą główną i nawami bocznymi w korpusie kościoła.

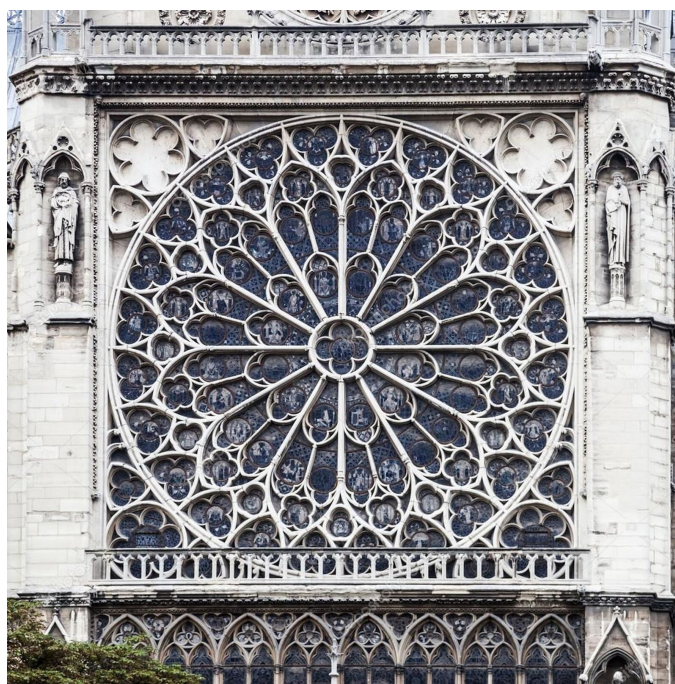
Wimperga

trójkątne zwieńczenie portalu, które wypełniano w gotyku rzeźbami, np. sceną Koronacji Maryi.

Źródło:

encyklopedia.pwn.pl

Galeria ilustracji



Rozeta z Katedry Notre Dame, Paryż, Francja, online-skills, CC BY 3.0



Daniel Vorndran (fot.), Fasada Katedry Notre Dame, 1345, Paryż, Francja, wikimedia.org, CC BY 3.0



Brama Holsztyńska, Lubeka, Niemcy, die-luebecker-museen.de, CC BY 3.0



Ratusz we Wrocławiu, online-skills, CC BY 3.0



Katedra w Chartres, 1220, Francja, online-skills, CC BY 3.0



Labirynt z Katedry w Chartres, wordpress.com, CC BY 3.0
